

Miért, kérdeztem, talán én is halomra ölöm az óvodásokat, mint az az örült angol? – kérdeztem. Nem, azért itt még nem tartasz, babácska.

Egyre szűkül a tér, mondtam. Itt álljunk meg, mondtam, és leálltunk egy szakadt kocsmá előtt. Igenis, babácska, így ő.

Szeretsz?, kérdeztem, persze nem, mondtam, kiszálltunk az autóból, ahogy az anyám sem szeret, nagyon tudatos vagyok, mondtam, ura vagyok a helyzetnek, mondtam.

Többször gondoltam már rá, hogy megöllek, tényleg, mondtam, hogy beléd szúrok egy kést, a sárga nyelvű konyhakést, mondtam.

Nem tudom, mi tart tőle vissza, mondtam, és Tódor benyitott előttem a kocsmába. Le akarsz cserélni, ugye, mondtam, amikor leültünk az asztalhoz a sarokba. Kontrolláljam magam, mondod, mondtam. Csakhogy akkor már én nem lennék én, mondtam, hanem csupán társadalmi konvenciók halmaza, valami, amit el lehet fogadni, mondtam. A szeretet nem vár el, mondtam, a szeretet csak ad. Igen, mondtam, az ember legfeljebb önmagával szemben lehet elvárással, mondtam. Kávét kér a babácska?

Szántó Piroska

SZEGÉNY MIKES

*„Nem Ede,
nem Ede,
Eduárd!
Fiatal
korában
Ameri-
kában járt.”*

(Radnóti Miklós)

Schöpflin Kati lelkendezve telefonál Londonból:

– Hogy van Pista? Van egy vadonatúj csodagyógyszer a gyomorfekélyre. Holnap megy egy barátunk, küldök vele. Mehetek Amerikába.

Mehetünk Amerikába? Persze hogy mehetünk, ha egyszer az a drága Vajda Miklós és Bill J. Smith megszervezte, hogy a Columbia Egyetem meghívjon! Weöres Sanyi, Vas István feleségestül, Juhász Feri és Vajda Miklós.

Washingtonban és New Yorkban, a Guggenheim Múzeumban fognak felolvasni. Jaj! Persze hogy Pista éppen a rendes gyomorfekély-periódusában kínlódik, ősz van, hogy merhetek vele elindulni? Igaz, már előfordult, hogy betegen indult Olaszországba, és ott aztán elmúlt, de hát a chianti és a whisky két különböző műfaj, és Amerika mégiscsak a whisky.

Atyaúristen, ez egy repülőgép? Nem anyahajó, nem erőd, nem egy önálló sziget? Háromemeletes, hófehér és ezüst, gyönyörű dekoratív ablaksorok, és egy körül csikos vastag csövön kell beügetni, nem hasonlít ahhoz a szelíd kis gépelehez, amivel Amszterdamba érkezünk.

Ugyancsak igyekszünk a csövön át. Miklósnak és Ferinek ez, úgy látszik, nem újság. Ők többet utaztak, mint a két vén házaspár, aki csak meregeti a szemét – Weöresék, Vasék –, de a légikisasszonyok olyan szakavatottan terelnek, hogy még körülbámulni is marad időnk bőven, mielőtt az öveket be kell kapcsolni.

A három emeletet bejárni már persze csak azután lehet, hogy mint a hangszóró közli, „tízezer méter magasan repülünk”, a kapitány neve érthetetlen, irányjelzés ugyancsak.

Pista megint belebonyolódott az övbe, s ahogy kihámozom belőle, rám mosolyog; MEGYÜNK – mondja, és engem hirtelen valami nyomasztó érzés fog el – bárcsak már vissza is érnénk.

Hülyeség, hisztéria, hát mi a fene kell még nekem? Nem elég pompás ez a Jumbo? Háromemeletnyi hófehérség, tele a legkülönbözőbb színű néppel – egy barna, gyönyörű fogú és bőrű, piros-zöld selyembe pakolt asszony tejcukorládé-színű babát szoptat a legnagyobb nyugalommal, két diákforma fiú veszekszik ismeretlen nyelven a hátam mögött, pici írógép van egy angol képű úr előtt, gépel – bizonyára üzleti ügyben –, hórihorgas svéd alszik mellette. Illetlenül forgatom a fejemet, nem győzők nézni, s látom, Feri sem, aki most feltápáskodik, és tengerészléptekkel távozik, majd kisvártatva közli: alattunk van a mozi. Most ökölvívás megy, de ott a műsor, lesz western és szerelem és tíz csatorna, és whiskyt kínálnak mellé.

Nem úgy van itt sem, mint szegény helyen. Gyönyörű lány kínál aperitifhez gyümölcslét, calvadost és limettát, felujjongok, Angliában ittam először. Elragadó trópusi citrom üdítő, a kontinensen nincs, de itt minden van, rövidital is, és szorgalmasan használják – nekem furcsa, hogy most délelőtt tizenkettőkor. Hirtelen eszembe jut, hogy időszám! Úristen, hat óra eltérés. Ötkor érkezik a repülő a Kennedyre, de minálunk otthon este tizenegy van – hm!

Ha Feri magyar módon használja a whiskyt, nem tudom, hogy hurcoljuk partra Amerikában. Szerencsére ő a virágos kedvű részek közé tartozik, nincs egyedül, ismeretlen urakba karol, ismeretlen hölgyek mosolyognak rá elnézően, igazán vonzó jelenség a fekete hajával és a mosolyogva mozgó bajuszával, ahogy magyarul sikkantja újra meg újra: – Gyerünk whiskys moziba, Vas úr!

A KENNEDY:

csak így bizalmasan hívják a repülőteret, jó, hogy nem Jancsinak vagy Dzsekinek. Ahogy kiborít bennünket a repülőgép, egyszerűen nem hiszek a szememnek. Az egyezer várakozó pofa közül hirtelen rám néz Gyuri bácsi, a nagybátyám, de hát legyek ésnél, ez Lajoska másodunokatestvérem, nyolcéves volt, mikor utoljára láttam, akkor is rövid ideig.

De már kivillan Bill kedves képe, harsány, boldog üdvözlés, mellesleg mindenki ordít, nem közönséges viszontlátás történik itt, még nem olyan egyszerű ki-be utazást kapni 1974-ben.

Bill közli, hogy Pista meg én náluk lakunk, jó? – de előbb letesszük Sanyit a hoteljükben, Miklós és Feri is együtt lakik, és ma este nagy „party” a megérkezésünk tiszteletére. Csak bámulok Billre. Utazás és időszám után ledöglés helyett „party”? Még hozzá fontos, a meghívóink egy része is ott lesz. Igen, persze, nagyon kedves emberek. Ő meghívta az unokatestvéreimet is, aki küldött egy csokor ibolyát Sonjának. Ez igazi

európai szokás, hiszen úriember, ugye? (*Egy igazi úr*, „Touch of the poet”, O’Neill.) És nem lesz fárasztó, éjfél után mindenki hazamegy. Nem szólok, hogy nekünk éjfél az hajnali hat, de ezzel veszi kezdetét bennem az Amerika-szindróma, ami rémálom formájában végigkíséri ezt a két hetet. Legszörnyűbb, hogy nem lehet megszokni, mert szabálytalan időpontokban jelentkezik, és minden esetben halálra rémít. A vég kezdetét érzem, és halálos rettegést Pistáért.

Amerikából mozaikkockák maradnak, köztük a halálfélelem a kötőanyag. Szerencsére Pista nem érzi, csak én, engem kísér végig az első hajnali napkeltétől a Hudson fölött, amit manhattani lakásunkból nézek átvirrasztott éjszakák után – végig az úton át, át a Kabul folyón, át a Kabul folyón, ha jó az éj... egészen addig, míg Schulteisz rám nem nevet otthon:

– Novokainérzékeny, nem tudta? Pár perc kihagyás. Különben a Tagamet jó, csak az adagolás. Mennyit zabáltál eddig? Napi kettő maximum. Kedves tőled, hogy nem törted össze magadat, üdvözlöm a kollégánót!

Sonja, Bill felesége ugrik a nyakunkba, azaz ugrana, ha nem volna kétszer akkora, mint a magas Miklóst kivéve bármelyikünk. Magas, fehér, világos tónusú szépség, hosszú keze, lába karcsú, jó mozgású, Bill méltán nevezte európai fehér hattyújának, szemben az ő valamennyi indián vért le nem tagadható arccsontjával és szemréseivel. Tapinthatóan jelen van Amerika olvasztótégléje, a nagy üstben kavargó, vegyülő anyag. A kavargó üst egyik fortyogása egy Long Island-i autókirándulás idején pöffed ki a legnagyobb élvezetünkre. Sonja és Bill véresen összevész azon, hogy a *hedgheg* a született amerikai vagy a *porcupine*. Bill lángot hány, Sonja sikoltozik, „Én amerikai vagyok!” „Én meg tudom kívülről nézni Amerikát!” Lobog a láng az egész autótút alatt, csak unokatestvérem, az „úriember” házánál fojtódik whiskybe. Az igazság az, hogy a nálunk is ismert aranyos, fekete szemű sündisznó a *hedgheg*, ellentétben a veszélyes tüskéjű tarajos süllel, akit ugyan soha nem láttam elevenen, de ha igen, csak Amerikában láthattam volna. Furcsa, hogy Pistát valahogy nem érdekli ez a kérdés, csak annyit jegyez meg magyarul és tapintatlanul, hogy „mintha Ottlikékat hallanám”.

A party nem különösebben fárasztó, kellemes étel és sok ital, nekem nem kell sokat beszélni, és én alig értem őket, az amerikai mégis más, mint az angol, de mint kiderül, egyszerűbb megoldás is lehetséges.

Sanyika, miközben elvonul a fordítójával, párbeszédbe kezd: a whiskyspoharát hozzákocintja, s nyilatkozik:

– English Poet – Hungarian Poet. – S így folytatja újra meg újra megtöltött poharával, s ez tökéletesen elég is, igaza van. (Ez az eset egyébként vándoranekdotává lesz – minden költőre és Sanyikára is, a legkülönfélébb költőkkel, Eliottal is.)

Pista is szorgalmasan iszik, s én még ártatlanul ennek tulajdonítom az éjszaka folyamán történő első rohamot. Billék csodálatosan praktikus, kihúzható vendégágyában az alsó szinten fekvő ágyra ébrednek, hogy Pista rám gurul felülről teljes súlyával. – Szarvad, ne! – tör ki belőlem a félegyházi intelem, amikor az istállóba betérő jószág nekimegy valaminek. De ez nem ilyen egyszerű. Pista szeme csukva van, csak a súlyát érzem, nagy nehezen lehengerítem magamról, arra ébred csak fel. – Leestem rád? Jaj, istenem! – De már mászik is vissza önjerejéből, semmi baj, alszom tovább gyanútlanul.

Az első nap New Yorkban még nincs hivatalos program, holnap lesz az előadás a Guggenheimben, ma azt csinálunk, amit akarunk, kulcsot kapunk a lakáshoz (York

Avenue 1675, huszonkettedik emelet), nekiesünk New Yorknak, ami – mint mindenki külön-külön biztosít róla – még nem Amerika. Akkor jó, gondolom, mert itt úgymint megfulladok, s rám dől az utca. Mintha tornyok alatti szűk folyosóban és szörnyű lármában hatolnék óvatosan előre, szorítom Pista kezét, Juhász Feri jön velünk. Egyetlen szín tűnik ki a szürke-barna sziklacsarnokból, a taxik vidám sárgája, igen, sziklafalak közt jár az ember, ég sincs sehol sem, csak tarka emberfejek, nem az az egyhangú európai szín, teljes színskála, a fakótól a koromig, és rohannak. És számozott utcák, ki látott ilyet? Hát nincsenek őseik, költőik, akikről elnevezhetik, azután gyorsan megváltoztathatják az utcanevet? Ejnye.

Sonja felajánlotta, hogy eljön velem vásárolni, még a hetvenes évek elején járunk, még teljes újdonság a „külföldi cucc”, de mi inkább a Metropolitan Múzeumot választottuk, mert éppen megpukkadtunk a méregtől, ugyanis a Klee-kiállítás az érkezésünk előtti napon zárult a Guggenheimben, most csak valami jelentéktelen, átmeneti dolog van a helyén, gyertünk csak a Metropolitanbe, ott Cézanne van még három hétig, és azonkívül az új amerikai festők, nem is szólva arról, amit meg bírtak szerezni, venni, mindent, mindent mindenből, ha nem is teljesen, de legalább mutatóba. Fröcsköl a gazdagság a múzeumból, ezt még életemben nem éreztem, ezt a keserű irigységet, pedig hát azt is jelenti, hogy én is láthatom, ugye? Nem tudtam, hogy ilyen nacionalista vagyok, a világ festőit látom, és a mi kis Piombónkra gondolok, meg M. S. mesterre, szegény kis marha Magyarországra, aki hadat üzent a második világháborúban Amerikának, no, akkor aztán meg is nézhette magát Amerika, bár az udvariatlan elnökük közölte, hogy nem veszi tudomásul.

No, hát most menjünk Püskiékhez – javasolja Feri –, holnap úgyse lehet, és biztosan örülnek majd nekünk. És mi is nekik, furcsa lesz, hogy itt találkozunk, jaj. Mert velük a forradalom alatt kötöttünk heves barátságot. És most magyar könyvesboltjuk van a nyolcvankettedik utcában, magyar vidék, paprikás Weiss, amíg végigmegy, kizárólag magyar és elvéve jiddis hangokban tobzódhatsz. Ilus, a kardos menyecske, a szelíd Püski mellett éppúgy helytáll a kis boltban, mint az otthoniban, mint a házkutatásokban és a gyereknevelésben, nem is szólva a kerámiaüzemről. Ha például négy néger bejön és ordítani kezd vele, egy szót sem tudván angolul, magyarul mordul rájuk: – Mi kell? Moni? Nesztek öt dollár, és menjetek az anyátokba! – Azok pedig behúzott nyakkal somfordálnak ki a vékonyka szőke kis asszony haragja elől – csak csudálni lehet a bátorságát s az egész magyar kolónia előtt híres paprikás krumpliját, amiből mindenki kaphat, aki betér a bolt mögötti, enyhén szólva szerény kis lakásukba, és – ami óriási előnye Püskiéknek – nem jajgatnak a honvágtyól, pedig fogadom, hogy legalább annyira érzik, mint a többiek, akik sírva-vigadva nyafognak – én, mi mindenestre otthonosan és rendetlenül gyűrtük magunk mögé Ilus írásos kispárnáit, elvetve magunkat az ágy-pamlag heverőn.

A Guggenheim Múzeum leginkább olyan kürtős kalácsra hasonlít, aminek a felét lecsavarta valaki, és elkezdte enni, de meggondolta, és abbahagyta. Egészen gyönyörű. Mikor megláttam a Szombathelyi Képtárat, majdnem fölkiáltottam: hát elloptátok a Guggenheim első részét? Igen, a Szombathelyi Képtár fölé még csak hat-hét emeletet kéne építeni, hattúnyakú folyosókkal, és elmehetne a Guggenheimnek. Én mindenestre tátott szájjal bámulom, Űristen, a fene egye meg Peggy Guggenheimet, a velencei kis múzeuma is gyönyörű, de ez...

– No, ma lesz a nagy nap, ma olvastok fel a Guggenheimben. Legjobb lesz, ha előtte idehaza eszünk valamit mind a nyolcan, Sonja – szól oda a feleségének Bill. Kővé

dermedten próbálunk tiltakozni, Amy is és én is. Ilyet mégsem engedhet meg magának egy férfi, délután három órakor, mikor fél hatkor kezdődik az előadás. De Sonja csak bólint, s ahogy felérünk hozzájuk, néhány perc múlva fehér sapkás ifjú csenget be, egy óriási tálcán nyolc dobozban nyolc forró pizzát s nyolc serlegben nyolc gyümölcssalátát nyújt át Sonjának. Hát ez is Amerika, te undok, figyelmeztetem magamat, nemcsak a sziklaszorosban rohanó ember- és autótömeg szaga. Mert Billék lakása hirtelen napközi otthonná változik, buzgón táplálkozó s közben könyvekbe pislogó gyerekekkel. Csak Sanyika eszik minden mellékes tevékenység nélkül teljes léleknyugalommal. Majd rágyújt.

– Nincs nálam a könyvem.

– A kabátzsebedbe tetted – merül fel Amy Emily Dickinsonból.

– Nem – rázza a fejét Sanyi –, oda akartam tenni, mielőtt felszálltunk. De, sajnos, úgy látszik, a büféasztalon hagytam Amszterdamban.

Hát most mi lesz? Sanyika a fénypont. Bill fordította, remekül, a csodálatos gyerekerseit, s a terv szerint először a magyar költő olvassa magyarul, s utána a fordító angolul. Felborul az egész, mindenki mereven bámul, engem nevetőgörcs és visító rémület fog el egyszerre, Bill a fejéhez kap, Amy leplezetlenül sírva fakad, Feri és Miklós egyszerre ugrik fel – két óránk van, annyi sincs, megnézzük Püskiéknél és mindennütt –, Bill telefonál Washingtonba, nem érhetnek ide semmilyen járművel Sanyi kötetei, de beolvashatják telefonba, vagy valahogy, valami mai faxszerű szerkentyű működik, kérdés, van-e a Guggenheimben, Úristen. Sonja a síró Amyt nyugtatja, Pista szokásához híven nem szól, csak sápadtan bámul ki az ablakon, csak Sanyi mosolyog nyugodtan, mi ez az örökkévalósághoz képest, nem is szólva a nirvánáról. Én sok Weöres-verset tudok kívülről, diktáljam gépbe Pistának? Sanyi bólint, jó ötlet, ő, sajnos, nem tud gépelni – de ha mi elintézzük? Elintézzük.

Énvelem meg csoda történik. Ahogy kinézek Pista mellett az erősen szürkülő októberi délutánba, hirtelen meglátom Vasarelyt. A felhőkarcolók. Igen, a felhőkarcolók már nemcsak falszínűek és különféle magasságú, egymás melletti hasábok. Domború és homorú is van, változó magasságú, kövér és sovány, fekete, a szürke minden árnyalata, még zöld alapú is, azaz zöldre festett is akad, s rajtuk most gyúlnak fel az ablakok KOCKÁI. És azok is más-más színben fénylenek fel. Neon, rózsaszín, kék, minden színű kockaminta alakul a sima és a hajlitott alapon is, behúzott tükör, gumioptika, kaleidoszkóp, szóval táguló, szűkülő, plasztikus hatású kockarendszer tündöklő felhasználása.

– Látod, Pistukám, ugye?

Igazán kár volt úgy felizgatni magunkat és Billnek csuromvizesre izzadt hajjal zuhanni be öt óra tíz perckor a verseskönyvvel. A mérhetetlenül hálás, ujjongó, dobogó közönség előtt könyv nélkül éneklő, gajdolja, litániázza Sanyi a verseit, a könyv becsukva hever a vizespoharak mellett, a kisasztalon, méltó és óriási sikere van, hajrá, Sanyika! Gyerünk, Sanyika! Mondjad csak! Juhásznak is, Vasnak is, persze, sikere van, lelkes a taps, de Amy is bájosan forgolódik Emily Dickinson körül, mégis, tagadhatatlan, Sanyi a főmágus, a fő javasember, az aranyba fürdetett nyelv költői sűrítője, na hála istennek.

Később, az est folyamán, az elit vacsorán hallatszanak olyan hangok, hogy jó, jó, óriási generáció, de hát hol van a *Székek a Duna fölött* költője, Várady Szabolcs. Igazán nagyon kellemes és sikeres este volt, az a kis ijedség felszívódott a honfiörömben.

Besnyő telefonál Bostonból (Besnyő Magda, legrégebb pesti barátnóm még egyetemista koromból, a harmincas évek vége óta él kint férjestül, fiastul) – egyáltalán, ezek nem ismerik a távolsági beszélgetést, egyetlen városnak nézik az egész kontinenst. Csak úgy telefonálnak Kaliforniába, mint mi Pócsmegyerre például, csak itt minden pócsmegyerinek van telefonja. Besnyő boldogan visítja, hozzánk jöttök vikendre, s hogy Juhászt is hozzátok? Jó, szeretek sok költőt együtt, és neked tetszeni fog az út, indián nyár van, piros a levél mindenütt, és elviszlek egy igazi mocsárba is, az nincs odahaza, ugye? Meg van delfinshow is az állatkertben.

– No jó, de előbb mi viszünk el a *Hair*hez, Sanders is jön, és Amy, Sanyit nem érdeklí – mondja Bill. Borzasztóan örülök neki, már hallottuk hírét otthon, alig várom a színházat, musical. Irigyek az istenek, nem sok örömem telik benne. Pista úgy zuhant az ülés előtti, bársonnyal bevont piros lépcsőre, hogy nem tudtam elkapni. Két perc, és mosolyogva tér magához, először bizonytalan, majd gyorsan normálisra váló arckifejezéssel: – Megint elestem volna, érdekes igazán, hiszen kutya bajom, már jól vagyok. Dehogy megyünk haza. – Orvoshoz kell mennetek, mondják az emberek, ennek fele sem tréfa! És ha összetöri magát? De az orvos csak vállat von, ideges dolog ez, éghajlatváltozás, a vérnyomása rendben. Az orvos egyébként Pista unokatestvérének rokona, húha, még náluk is kell vacsorázni egyszer.

Besnyő ugyanolyan édes és ugyanolyan bolond, mint harminc évvel ezelőtt, egyetemista korában, s engem ismeretlen okokból a természet romlatlan gyermekének tekint, akinek jaj de nehéz lehet egy költővel, ugye? Tény, hogy én jobban élvezem az indián nyár aranyá piritott leveleit, és ráismerek például a cerszömörcére, nem úgy, mint Pista, aki tüstént elalszik az autóban, hátul, Feri mellett, s amikor elstutogom neki, hogy mennyire aggódom Pistáért, a megmagyarázhatatlan ájulás-eséseiért, a régi Magda néz rám azzal az éjfekete pillantásával, amivel annak idején tudomásul vette, hogy kicsaptak a főiskoláról:

– Vidd haza, Darling, nem való ez neki.

*„Vidd haza testét, rakd repülőre fel,
Anglia földje vár,
Vidd haza testét, otthon temessük el...”*

A fene a ritmusérzékeket, erre a dallamra rímel Besnyő tanácsa, most hallottuk a Katona József Színházban, hirtelen a fülembé csap, és benne is zakatol egész idő alatt, csak Európa szabadít meg tőle.

Boston egyébként már Amerika. Tekervényesebb, nem olyan mértani, mint New York, város-város. Azonkívül itt látható az az amerikai férj, aki segít a háztartásban. Paul otthon is aranyos fiú volt, és most elbűvölve figyelem, ahogy foglalatoskodik az étkezőkonyhában – ilyet is most látok először, Billéknél külön konyha van, és úgy látszik, mindenütt van külön fürdős vendégszoba, Pista szegény ki is használja az alkalmat, és ott esik össze, felszedem, mielőtt Besnyőék meglátják, csak megint az az iszonyú érzés bennem – hazaviszem, akár a szájamban is, mint a kutya, macska a kölykét, nem, ne itt, ne itt. Sonja mesélte, hogy a felhőkarcolók alapja mind a sziklába van vájva, s a szikla átveszi a fűtés melegét, s ezért kiirthatatlan a lakásokból a svábbogár, ott a meleg beton alatt vígan szaporodva élnek, akármilyen tisztaság van egy lakásban,

nem lehet csak ideiglenesen védekezni. Svábbogár, pokoli. Gyerekkoromban vidéken a legnagyobb szégyen, titkolni való gyalázat volt, ha egyet is felfedezett valahol valaki – láttad, zöld poros a konyha, suttogta nagyanyám, vigyázz, nehogy a kosaradba kerüljön egy.

De Pista hallani sem akar a hazautazásról – hiszen nem érzek semmit, örültség lenne, még tíz napunk van, és Washingtonban a felolvasás. A felolvasás! Tehát még tíz nap, még tíz éjszaka, éjjel-nappal rettegés.

– Sápadra aludtad magad, Darling – fog fülön Besnyő; egy szemet sem aludtam persze, ott cigarettáztam az ágy végében, hogy hátha itt is leesik az ágyról Pista, mint Billéknél, ugyanolyan rendszerű az ágy.

És Boston észak. Az én nemzedékem nem úszhatta meg Margaret Mitchell *Elfújta a széljét*, hát csak nézem a szobrot, az északi hőst, a kék egyenruhában, Észak hőst, némi elfogultsággal persze, de szép helyen van, és nem tudom, ki csinálta, de jó a szobor.

Pista nem imádjá úgy a delfineket, mint én, nincs kedve bejönni az állatkertbe, inkább megvár minket a parkban, gondolom, verset akar írni, látom a képén, hát rettegve ugyan, de magára hagyom, könyörgök, ne sétálj egyedül, olyan kényelmes ez a pad, itt várj meg bennünket.

Nem tudtam magamról, hogy hisztériás vagyok, igazán nem. Szorítóba kerültem, de vagy könnyen ellegyintettem és megmenekültem, vagy néha, ahogy Pista mondta: Mint a villám! „Égete, rombola, tűnt”, kitörtem, dühösen, s utána – hát utána nem maradt semmi vész. De amit a bostoni állatkertben műveltem, azért máig is szégyellem magam, hiába próbálom mentetegetni ezzel-azzal. Mert ahogy Ferivel a bejáráshoz értünk jegyet váltani, hirtelen kinyúlt a pénztárlakon egy barna kéz, beljebb húzta az én kezemet, és egy fekete bélyegzőt nyomott rá a kéztőcsontok fölé. Fogalmam sincs, mit üvöltöttem, Feri szerint ocsmányságokat magyarul és valamit angolul. De azt éreztem, hogy tűzbe borul előttem a világ, ugyanakkor jéggombóc akad a torkomon, és fordul egyet alattam a föld. Pörkölődő szőr szaga fojtogatott, sivalkodó borjúk menekültek a bögő marhák közül, nagyanyám hörögött a gázkamrában, és egy vékony fiatal nő húzkodta a blúza ujját: – Nem, nem vétetem le soha. Nem akarom elfelejteni!

Megőrültem? Hiszen csak az állatok billogozása volt személyes élményem, de úgy látszik, sokfelé ágazott bennem. Ferkó átfogta a vállamat, magához húz, lassan helyére zökken a világ. Én most itt vagyok Amerikában. És itt a Szabadság szobra. Azonban Harlembe nem tanácsos lemenni. Nem tudom, Ferkó mit mondott a körénk csődült népek, egy szót sem tud angolul, de butykost húz elő a zsebéből, megitat, és a szívemre mutogat. Hát minden amerikai élvezetbe és látványosságba beleszól valami, ami elrontja? Ami int, hogy a Végzet lesben áll, készül, fenyeget. Valahol azt olvastam, hogy van egy börtön, ahol kizárólag ártatlanokat tartanak fogva, és ez az Állatkert. Hát ez a lepecsételt kéz nem oda mutatott? De a bevezető sokk után dupla öröm volt gyönyörű pingvineket és delfineket látni, és ketreceknek, rácsoknak semmi nyomát. Besnyőnek igaza volt, ezt látnom kellett. Hát a valódi mocsár ugyan milyen lesz?

Gyerekkori hazámban csak a „zsombikos” volt nekem a tilos és veszélyes búvóhelyem. A sekély pusztai tavak környékén a legnagyobb hőségben sem száradtak ki a „lápszemek”. Ragyogó zöld mohapárnás, eleven náddal körülvárt pici bázisok, ha sétáltam a nádkoszorút, megrezdült ugyan alattam a bársony domb, de leülhettem rá, és hallgattam a zizegő nád és a bibicek meg a nádi rigók felháborodott kórusát, mi

a fene, még ide is beszemtelenkedik. Zöld, illatos kis halom, a hajdani lápvidék kis ükunokája, nem, nem lehetett beleveszni, a kácsatoját kereső kisfiúk is legföljebb derékig merültek belé.

– Azt tudod, hogy itt a tenger, a mocsárhoz alig félmérföldnyire? – biztat Besnyő, ahogy szédületes és élvezetes sebességgel rohanunk délnyugat felé, borzasztóan szeretek a tengerrel hülyéskedni és kutatni abban a gyönyörű szemétkben, amit szüntelenül vet ki magából. Micsoda fehér homoksáv látszik a parton, széles, mély, puha. És a mocsár? Ami mellett „Joe kocsmája a békákhoz”. Dobogó-galéria van a MOCSÁR körül, oszlopokon, lefektetett deszkákból, karfája is van, körös-körül lehet sétálni. No, civilizált mocsár. Nem kell félni, már belésüppedsz. Most, októberben persze nem zöld, de gyönyörű mézbarna és aranyszínű nád között csavarodik a lilára száradt szulák, akantusszá válik a virágjavesztett káka, kis, érett bunkóba meredezik a vizililiom, és fekete spórás hátát mutatja a páfrány. Valami ismeretlen vörös rojt lóg az égerfákról. Kígyó, béka nem látható, már elbújva alszik. De maga a mocsár lélegzik. A szaga enyhe záptojással keveredett őszi lomb illata. Igazi. És most mintha hátulról rám ugrana egy vadállat, valamennyi körmével hasítva belém, nekem ugrik a honvágy. Hát van ilyen? Még sosem éreztem. Igen, persze, azt, hogy jó volna már otthon lenni, azt igen, de nem így, ilyen rémülten és szaggatóan, hogy hát nem lehet. – Térdig gázolok a süppedő, hófehér homokakadályban, míg el nem érem a partot, a térdig érő homokon át. Csodálatos kagylók merülnek fel belőle, nagy kagylógyűjtő vagyok, de most erre sem bírok gondolni, csak a partra, csak a partra, ami nekem most Amerika széle. Ez az Óceán. Az Atlanti-óceán. És bámulok a tömérdek vízre, arra, kelet felé, sok-sok vízen át, ott van Európa. És benne egy rongyszőnyegnyi foltocska. Giccs, nem giccs, nem érdekel, a hazám. Nekem az a hazám. Mellettem Pista is itt áll már. Még? És azt mormogja: – Szegény Mikes.

Washington. A fene egye meg az ember irodalmi telítettségét, minden helynév valami regényt cipel elő a múltból, és költői, romantikus fényt vetit a Potomacra például. Nem mondom, szép nagy víz Washington hasában, mondhatni amerikai méretű, és nekem mégis az angol Thackeray szőröstül-bőröstül. Washingtonban fedezem fel egyébként Amerika – számomra – legnagyobb áldását, a minden üzlet ajtajában kínálgató ládat, hideg teát, külön a citromos, külön az édes, és külön a keserű, gusztyos kicsi üvegekben, amit könnyedén ki lehet nyitni, nem kell körömmel, foggal, kis ollóval és festőkéssel megtámadni – aki kitalálta, gondoljon a sivatagban kínlódó szomjazóra, aki hasztalan epekedik az üveg tartalma után. De ezekből Pista lépten-nyomon megittatható, nem kétes, hogy jót tesz neki. A washingtoni két napból csak a második éjszaka reggelén esik össze otthon, a hotelben, és el is tudom kapni. A Magyar Követség is itt van, de korántsem jelent biztonságot, Bill, a barátai s az összes meghívónk csak bámul, hogy a követségünk a fülét sem mozditja. Legalább az előadáson meg kellett volna jelenniük, s meghívni a mi meghívóinkat egy tisztességes magyar fogadásra. Micsoda bunkók! Miklós már csak szégyenletünkben is felhívja őket, itt van négy magyar költő a Columbia meghívására, és nyilván ezt sem tudják, felolvasnak a könyvtárban, talán elkerülte a figyelmüket, nem gondolják, hogy...

A követ úr el van foglalva, a kultúros is, sajnos. De azért, bár nehezen megy, délután három és négy között időt tudnak szakítani nekünk, ha már itt vagyunk, ugye, de kocsit nem tudnak küldeni értünk, a követség az isten fenéjében van, kint, messze-

messze Washington széles vonalzóval húzott utcáitól. Sok hely van itt, valóságos utazás az utca túloldalára átmenni. A követség félórás taxiút, és a fogadás egy csésze fekete, víz és fél óra teljes tájékozatlanság. Sajnos nem érnek rá bejönni a felolvasásra sem.

Pedig a felolvasás nagyszerűen sikerül, először olvas fel négy magyar író, a fiúk boldogan érzik, hogy itt van, itt a világ közepe, akár az Alexandriai Könyvtár, s ez remélhetőleg ellenáll a történelemnek s a jövő zivatarainak, a számítógépnek is. De századunk technikája azért itt is beleszól: minden költő kap húszpercnyi időt egy-egy külön telefonban, ahol elmondhat bármit, amit akar s amit máshol nem mondhat el, és a könyvtár archív anyagához fog tartozni. Persze én nem hallgathatom, és senki sem, de elég nekem Pista megdicsőült hátának a látványa, ahogy a zárt üvegfülkében áll, s a világnak beszél, az örökkévalóságnak. Tény, hogy erről azóta sem tud senki semmit, csak Miklós meg én emlékezünk rá.

Tiszta boldogság Washington, este még kóborlunk egyet a széles, sötét, furcsa módon üres utcákon (nálunk még nem divat félni az éjszakai közlekedéstől, odáig majd később fejlődünk). Másnap délelőtt még sikerül megnézni, ó, milyen szerencsénk van, az éppen ideiglenesen itt tartózkodó eredeti *Guernicát*. Rengeteg reprodukcióból ismerem, még a háború óta, de ez az eredeti legalább kétszer háromméteres, külön két ór áll mögötte is, mellette is. Én is ott állok előtte, és potyognak a könnyeim. Hiszen grafika, vászon persze, az egyik ór hozzám hajol, persze felét sem értem annak, amit mond, de azt, hogy kis kacsmának szólít (duckie), és hogy ne féljek, és ilyen nem lesz többé, ő, Amerika, biztosítja, ne féljek, ne féljek. Ennyit megérték. Most mit mondjak neki, hogy a vietnami háború kutyagumi?

A reprodukciók csak fekete-fehérek voltak, de eszembe sem jutott, hogy többet is kívánhat az ember, annyira minden a helyén volt, és elég. De hát mérhetetlen örömmre ez nemcsak fekete-fehér, hanem a painszürke, a nagyon nemes, finom hidegszürke is jelen van, és itt melegítőként hat. De nem ez borít ki. Ó, áldott, ó, áldott a keze írása – nézem, mint Szilágyi Erzsébet, mert egy ceruzavonás-félét látok, több, mint fél méter hosszú, és nincs „kihúzza”. Felvázolta részben grafitral, de itt, alul nem követte az olaj végig az előre kijelölt vonalat. Én persze közel dugom az orromat a vászonhoz, egész közlelől látni csak, hogy meghagyta, füttyült rá, amit kihúzott, annyi kellett, és nem több. Bocsássatok meg, eddigi bálványaim, drága Vince, drága Marc, összes nagyok, és ön is, Lord Bacon! Nincs az az újabb festő, akit jobban tisztelnék, mint azt, aki vállalta a nagy mű parányi gyöngességét, és nem radírozta ki vagy festette át a pillanat tévedését. Mert így történt meg vele a *Guernica*.

Még összeölelkezünk mindnyájan, és a hazautazás előtt ki-ki megy, amerre lát. Miklós az édesanyjához Kaliforniába, Weöresék Emily Dickinson városába, mi meg délre, New Orleansba. Hol zúg a Mississippi, és meleg van és dél, szétszóródunk, valahogy elvesztettünk valamit, nyilvánvaló, hogy vége a programunknak, s kedves meghívóinkat bizonyosan csalódás érte a nagykövetségünk kissé közönyös marhasága miatt. Hát mi New Orleansba megyünk Ferivel. Van ugyan egy olyan érzésem, hogy az a turista vagyok, aki keresi Magyarországon a pusztát, a csikóst, a ménest és a cigányzenét, de nem baj, én is turista vagyok, nem betelepülő. És New Orleans gyönyörű, már az első taxisofőr, aki bevisz a repülőtérrel, elbűvöl. Fehér hajú néger hamukék ruhában, és hét ágra süt a nap, és a légkondicionált, nagyszerű hotelen kontinentális reggelit is lehet kérni, Pista csokoládét kér croissant-nal, mint Poirrot, én világ szegényére angolt: narancslé, tea és sült szalonna. A zab- vagy kukoricapelyhet mellőzöm, pedig az is benne van, chetnék.

A New Orleans-i házak színesek, egyemeletesek, és hihetetlen finom vascsipke erkélyük van, gyönyörű fekete csipkefátyol a ház homlokán. És csak úgy nyüzsög előtte a rengeteg öregasszony turista, rózsaszín meg piros nadrágban, bohócnak kifestve, nahát, bizonyosan én vagyok a barbár, mert nekem túlzásnak tűnik az a rengeteg arany meg szín, amit magukra raknak, vajon miért nem „dámára” veszik a figurát. Hát csak. Mert ez a díszletutca egyben idegenforgalomra berendezett nyilvánosház, hogy ne mondjam, kupleráj. Az egész utca. Csengő szól, s megmozdul egy szekérfiókszerű alkotmány, egy méterre kitolódik az utca fölé, épp csak annyira, amennyire megmutatkozhat, azonban tövig, két gyönyörű, fekete harisnyás, kalimpáló láb. Majd visszavonul a fiók, eltűnik a láb, hogy öt perc múlva újra szóljon a csengő, s újra megjelenjék. A másik házon ajtó tárul, s egy babával játszó aranyfürtös kislányt keregetez, akin csak egy piciny fodros szoknya van. Nagyon pici. Egy bátrabb fiókban piros hajú kisfiú fekszik hason, s egy dadaszerű, ám mindössze főkötőt viselő nő simogatja itt-ott, s a kisfiú kacag. Gumigésa is van, és használja is – egy meztelen lányka. Két meztelen lányka. Két jó hosszú négerláb tolódik ki, a talpa rózsaszínű, rajtuk egy-egy szőke kislány hasal, a lábszáron, s a lábujjakat birizgálja. Egy nő fektében leveti bugyiját, egy másik nő álltában leveti bugyiját, lábát közben hú kutyájára helyezi, vajon miért. Egy nő hasal, hátán műkigyó ugrál, elektromos. A népek csöndesen sétálgatva nézegetnek. Sok ez azért. És engem valahogy erősen emlékeztet (angol filmekben láttam) az ételliftré. Zötyögés, csengetés és hús, feldiszítve. És én festő vagyok, megszoktam aktnak nézni az aktot. De két férfi van velem, ők mit gondolnak ugyan? Úgyse mondják meg, azaz:

– Na, melyikért ennél krokodilt? – érdeklődik Feritől Pista.

– Nem ide való Shakespeare – morogja Ferkó –, inkább gyerünk, együnk másféle tengeri micsodát, éhes vagyok. Este is megnézzük majd ezt a vásárt, hátha kedvet kapunk hozzá, ugye, Vas úr?

Hol a fenében tanulta meg Ferkó, hogyan kell széttördölni a tengeri pók lábait s kiszopogatni? Pista még csak-csak láthatott rákot enni az Ó-Lipótvárosban. Én iszonyodom minden *frutta di maré*től, olaszul is, nemcsak amerikaiul, világ szégyenére és Pista legnagyobb mulatságára. – Jó magyar lány vagy. Tudod-e, Ferenc, hogy Illyésnéknél kiszaladt az asztaltól, és kiköpte a töltött csigát?

De meg is bünteti Isten a csúfalkodásáért, rákollóval a kezében borul le a székről, a földről szedjük fel. Úristen, most meg már nappal is. Ez még eddig nem volt. A légkondicionált hotelben fektetem le, a szívem dörömböl, kívülről is látszik. Istenem, nem, nem, nem teheted ezt velem. Ha most kapok infarktust, mi lesz vele, ki viszi haza? És nem alszik, odahúzna magához, aztán ijedten néz rám: – Tachikardiás vagy, vegyél be valamit, és erről jut eszembe, este zenét kell hallgatnunk. Cipi barátja azt mondta, hogy itt igazi jazz-band van.

Most mondjam azt, hogy hátha felizgat a zene? De hátha éppen ez a jó neki?

Kint a fenében egy óriási, alacsony, poros deszkapadokkal pompázó fészkerfélében ősz öreg négerrek muzsikálnak. Bendzsó, pengetősök, húros és ütőhangszerek, hullámzóan hangos és halk. Torkon fog, belém mászik, kifacsar, boldogít, reszketve mozogni szeretnék, és talán mozogok is, mert az egész zsúfolt helyiség vibrál és remeg, Pista végig fúrja a körme alá a minden kulturális élményéhez nélkülözhetetlen régi-módi tollhegyet, Feri – de az egész hallgatóság – ütemre lélegzik, liheg, kurta, éles hangok szakadnak elő. Az eszem tudja, hogy ez idegenförgalmi díszlet és produkció, de a testem nem tudja, nem veszi tudomásul, és a fülem sem. Csonttalanná válok,

égve repülök, zuhanok, mint a szerelemben. Jaj, legyen vége, jaj, soha ne legyen vége, még az állandóan marcangoló félelemről is el-elfeledkezem, de azért markolom, két kézzel, Pista karját.

És most mi legyen? Zúgjon a Mississippi, vagy üljünk fel a Vágy Villamosára? Nálunk otthon éppen dúl az amerikai színdarab kultusza. Gyanútlanul utazom a villamoson (tizennyolcas), s a hátam mögött dicsekszik egy öreg hang: – A lányom elvitt a Tennessee-darabhoz: *Mire összeszoknak*, az a címe, jó volt. – Úgy mondja Tennesseeet, mint-ha azt mondaná, Kenese. – Ugyan – nevet egy fiatal hang –, nem O’Neill volt az? Ó már angolosan mondja. Hát ha már itt vagyunk, szálljunk fel a Vágy Villamosára. Mint hűséges városnézők, s azután zúgjon a Mississippi; iszonyú meleg nap ígérkezik. A Vágy Villamosa meglepő két kocsi. Egyik mocskosabb, barnább, piszokkal és szárral telehordottabb, mint a másik. A jegyet automata adja, s rajtunk kívül senki. Egy öreg néger asszony vezet? Vagy csak guggol egy titokzatos szerkezetű láda mögött, s időnként teker valamin valamit. A villamos megy. Tíz perc múlva megáll a városon kívül. Sehol egy ember, sehol egy épület, egy rét előtt. A réten nyolc kecske legel. A rét szép zöld, a kecskék szép fehérek, három barna van köztük. Megszámoltam. Tanácstalanul, reménykedve várunk. Mire? És nemhiába. A néger asszony kihajol az ajtón, füttyent egy hosszút, és int, hogy szálljunk be. Hát beszállunk, és visszamegyünk oda, ahol szép, óriási betűkkel ki van írva: **UTAZZON EGYET A VÁGY VILLAMOSÁN.**

Csodálatos kárpótlás. **UTAZZON EGYET A MISSISSIPPIN.** Lapátkerék fröcsköli a vizet. Nagy, kerek nap fénylik az égen és tükröződik a sárga vízen. – Szédülök – mondja Pista. – Én is – jelenti Feri, mind a kettő félig kilóg a korláton, a vízen ragyogó napba bámul, úgy rángatom vissza őket – pecsenyévé sültök a dupla napon, bolondok. – Rézbőrűek leszünk – üvölti Feri tele torokból: – Csingacszug! – Sajnos, sajnos, elment az eszük, boldogan ordítanak: – Csatabárd, mokaszin, Sólóym szem, wigwam, Bórharisnya, Buffalo, vágat a Buffalo, szerencsére, úgy látszik, nincs más magyar a hajón, mindenki azt hiszi, hogy részegek, és az itt is bocsánatos bűn. Méltóságosan fordul a hajó, s ahogy a kikötőbe ér, újra fordul, most víz ellenében. Igyekszem nem gondolni azt, hogy mindjárt kivetik a járódeszkat, és krinolinós hölgyek tipegnek rajta a partra, mögöttük néger mamik kosarat visznek, és cilindres gavallérok forgatják a sétatálcájukat, jöttek bevásárolni az ültetvényekről. Vagy gyapotbálákat hurcolnak kifelé a hajó gyomrából négerrek, és énekelnek. Dehogysis, térjek észre, persze hogy hangszóróból szól, és persze hogy az *Old Man River*. De ha a kerékről gyöngyöző napsütötte szivárványhabot nézem, akár egész nap oda-vissza utaznék a Mississippin. A második órára is befizetünk.

Még két nap New Yorkban, még két éjszaka, az egyik elesős, most már az órákat számolom. Sonja mégis elhurcol egy áruházba, muszáj magamnak venni valamit, ahol nagy öröömre újból kis kacsának hív az eladónő, s életre szóló kabátot veszek, és ellopatom egyetlen létező ékszeremet, aranylánc, zöld kő, mert nálunk otthon még lehet az öltözőfülkében hagyni a holmit, de Amerikában nem, mi még fejletlen ország vagyunk. Nagy szerelemmel búcsúzunk Sonjától, aki a legkedvesebb vendéglátó volt eddigi életem folyamán, utoljára még restelkedve megkér, hogy este én csináljam a pörköltet, neki mindig odaég a hagyma, rejtély, hogyan csinálják a magyarok. Nem először találkozom ezzel az óriási problémával. Angol, lengyel, sőt olasz háziasszony megkérdezte már tőlem, mert a szerencsétlenek a forró zsírban hagyják a hagymát, holott az megvágandó előre és apróra, s amint a sístergő zsírba borítják, le kell kapni

az edényt a lángról, s csak ha rázúdítod a húst, kell kavarni rajta egyet-kettőt, s visszatenni a lángra. Sonja megölel, én is őt, meghálálhatatlanul kedves volt hozzánk, de ők reggel indulnak vidékre, minket Püskiék kis teherautója visz ki este a Kennedyre. Istenem, istenem, ugye nem esik el már a beszállási hercehurcák alatt, tömeg van, rossz levegő, meg aztán annyi iratmutogatás, ami fásasztja, és ezt nem vehetem át tőle, méghozzá sietve kell mutogatni. Útközben elakad az ócska autó, már alig bírok a szívdobogással, le fogunk késni, de nagyot horkantva mégis megindul a tragacs. S mire elkezdi a megafon, hogy „beszállani”, már átvergődünk a csövön, és boldogan zuppanok le Pista és Feri közé, és búcsúzom Amerika fényeitől. Hátradöntöm Pista ülését, már alszik is, Istennek hála.

És most nem kapunk légifolyosót. Már nyolcadszor villant fel a faíró a keskeny fehér fény. Az a huszonöt perc, amíg engedélyezik a felszállást, nekem huszonöt óra. Nem, még sokkal több, végeérhetetlen.

Egy, rázza a keze fejét és mutatóujját Feri, kettő, három, puff. Elértük a magasságot, most hátradől ő is, én meg fellélegzem. A repülőgépen valami északi, svéd vagy finn, nem tudom, de gyönyörű, hosszú lábú, fekete prémkucsmával dúsitott aranyokker színű egyenruhás légikisasszonyok kínálnak az éppen nem alvóknak tejet vagy gint, s eloltják a fővillanyokat, apró kis kék lámpák égnek, az ablak fekete, most nem látható a felhőpaplan alattunk, amit én úgy szeretek, megyünk, megyünk, repülünk – orvos, kórház, érthető beszéd felé, a föld felé, amibe majd eltemetnek, keletre. Haza.

Már majdnem elalszom én is, mikor rádöbbenek, hogy az ablak valahogy aktívává válik. Sötétkéken duzzadó bársony fog körül, dominál, elnyeli a gépet, már nincs is gép. És most fellövell a bársonyból egy vakító fehér dárda, a bársony megszakad, és lángok zuhognak ki belőle. Narancsszínű, málnaszínű és világoszöld, bíbor, arany, még fekete és a bársonynál sötétebb lila is, lángok, zászlók, struccok és párnahuzatok, ezüstcsíkos tigrismancsok tépik miszlikbe a bársonyt, két kézzel ütöm a két férfit, ébredjétek, kint lobog az Isten tűzijátéka, lobog és permetezik is. Az a kis, éppen fejét felütő piros, lapos köröcske lenne a Nap? Az, igen, az ő tiszteletére készül a tűzijáték. „A nap, kelet királya, szórja már a Szultán tornyára nyilzáporát.”

Leharaptunk egy cikkelyt a gömbölyű Földből, hát elénk jött a Nap. Amikor nemrég délnyugatra, Görögország felé repültünk, a Nap nem rendezett ég-föld hasadást, egyszerű töklámpásnak tette magát, és ennek megfelelően meg sem mozdult a láthatáron.

Itthon, már az orvosi megnyugtató után mondja Pista:

– Már megint mit csináltam veled, jó, hogy meg nem öltelek, azt hiszed, nem tudom, hogy izgultál? És én, én sem akartam meghalni Amerikában. Ötvenhatban sem bírtam elmenni. Gondoltam: itt kezdted, fejezd is be itt.

Hát tizennégy év múlva ez sikerült is neki. Nekem még nem.